

displays the willingness of the individual to a particular type of action by which one can effectively implement tasks of professional activities, including those related to the actions of other people. The high level of professional and communicative competence is now a prerequisite for the successful professional career of the specialists as well as their personal self-development. Professional and communicative competence of students in higher technical educational establishments is a complex personal and professional quality that provides a complete professional and communicative engineering activity both in the world of technique, technology and in the world of people.

Key words: *professional communicative competence, professional and communicative competence of a specialist, professional students' communicative competence, higher technical educational establishment, self-development.*

УДК 371.134: 811.1/.2 + 81'24 (045)

О. А. Рацул

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ СИСТЕМНОГО РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Розглянуто й описано можливості інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Виокремлено основні аспекти посилення ефективності інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Визначено дидактичні вимоги, пріоритет яких обґрунтовується використанням інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі.

Ключові слова: *інформаційна культура, майбутні соціальні педагоги, інформатизація освіти, навчальний процес, освітній процес.*

Постановка проблеми. Визначальною рисою сучасного етапу розвитку суспільства є формування нового інформаційного середовища, укладу життя, що впливає на ефективний розвиток творчого потенціалу особистості й вимагає від системи вищої професійної освіти розв'язання завдань розвитку нового типу інтелекту, інформаційного світогляду, котрий ґрунтується на розумінні визначальної ролі інформації та інформаційних процесів у природних і соціальних явищах, інформаційної культури майбутніх громадян країни, створення іншого образу та способу мислення майбутніх фахівців, які мають бути пристосовані до швидко змінюваних економічних, технологічних, соціальних й інформаційних реалій навколишнього світу. Ураховуючи те, що системний розвиток інформаційної культури майбутніх фахівців відбувається в усіх галузях суспільної практики, основний акцент робиться на створенні й розвитку інформаційно-розвивального освітнього середовища вищого навчального закладу (ВНЗ), активізацію соціумних чинників, що впливають на сформованість інформаційної культури викладачів і майбутніх фахівців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Таке формулювання питання актуалізує проблему інформаційної культури майбутніх фахівців і включає розмаїття аспектів, що пов'язані з людиною та її соціумом, системою вищої професійної освіти, а також необхідну сукупність особистісних якостей майбутнього фахівця, його соціально-педагогічний та інформаційно-комунікаційний потенціал, які дозволяють вільно використовувати у своїй професійній діяльності інформаційні засоби та об'єкти щодо конкретної особистості, соціальної групи, колективу, соціуму (Р.С. Гуревич, М.І. Жалдак, О.О. Карабін, А.М. Коломієць, М.М. Левшин, Н.В. Морзе).

Фахівцями (В.П. Беспалько, В.Ю. Биков, А.А. Вербицький, В.В. Гузеєв, Ю.О. Жук, В.С. Ігропуло, М.В. Кларін, О.М. Науменко, Г.М. Соловйов, Т.Л. Шапошникова,

М.Д. Ярмаченко й ін.) розроблено загальні концепції різних технологій, у тому числі й інформаційно-комунікаційних, основним критерієм оцінювання яких є ефективність і результативність.

Мета статті полягає у визначенні й характеристиці дидактичного потенціалу інформаційно-комунікаційних технологій у процесі системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів.

Виклад матеріалу. Потенціал інформаційно-комунікаційних технологій в освіті відкриває такі основні можливості: а) удосконалення методології та стратегії добору змісту освіти, внесення змін до навчання традиційних дисциплін; б) підвищення ефективності навчання, його індивідуалізація й диференціація, організація нових форм взаємодії у процесі навчання та зміни змісту й характеру діяльності викладачів і майбутніх соціальних педагогів; в) удосконалення управління навчальним процесом, його планування, організація, контроль, модернізація механізмів управління системою освіти.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій тягне за собою становлення принципово нової освітньої системи, що може забезпечити надання мільйонам людей освітніх послуг високої якості при скороченні питомих витрат на освіту. Не той є викладачем, хто застосовує нові технічні засоби у старій освітній системі, тобто при старих педагогічних методах, економічних механізмах й організації праці, а той, хто діє в новій освітній системі, забезпечує успішне функціонування освіти в сучасному світі.

Не випадково використання інформаційно-комунікаційних технологій у царині освіти має розглядатися як стратегічне рішення, що орієнтоване на формування нової освітньої системи. Як зазначає В.А. Латишев, використання інформаційно-комунікаційних технологій лише в тому разі приводить до розв'язання гострих проблем сучасної освіти, коли розвиток технологічної підсистеми освіти супроводжується радикальними змінами в усіх інших підсистемах: педагогічній, організаційній, економічній, а також стосується теоретичних і методологічних підстав освітньої системи [8, с. 13]. Тому інформаційно-комунікаційні технології лише тоді можуть бути ефективними в освіті, коли вони не вписуються в уже наявну освітню систему, а входять як елемент у нову систему освіти, сприяючи: а) розкриттю, збереженню й розвитку індивідуальних здібностей майбутніх соціальних педагогів; б) формуванню в майбутніх соціальних педагогів пізнавальних здібностей, прагнення до самовдосконалення; в) забезпеченню комплексності вивчення явищ дійсності, нерозривності взаємозв'язку між природознавством, технікою, гуманітарними науками і мистецтвом; г) постійному динамічному оновленню змісту, форм і методів процесу навчання й виховання [1, с. 21].

Т.Г. Везіровим визначено основні дидактичні вимоги, пріоритет яких обґрунтовується застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій: доцільність застосування навчального матеріалу; достатність; наочність; повнота; сучасність; структурованість; рівень складності; своєчасність [1, с. 23]. Підкреслимо, що сучасні інформаційно-комунікаційні технології пропонують широкий набір засобів для розроблення освітніх дій, а саме: а) надання інформації в різній формі з графічними, звуковими і відеоефектами; б) уможливлення моделювання навчального діалогу з комп'ютером, ділових ігор. Ученими підкреслюється важливість використання цих засобів при розробленні змісту конкретних навчальних занять, навчальних тем відповідно до освітніх цілей, що стоять перед автором навчального матеріалу [9, с. 14].

Як відомо, процес лише тоді набуває ознак технологічності, коли він заздалегідь спрогнозований, тобто має наперед визначений кінцевий результат і засоби для його отримання, цілеспрямовано формує умови для проведення цього процесу і

«запущений». При цьому технологія набуває характерних для неї ознак: 1) має чітко визначену кінцеву мету; 2) дозволяє розробити об'єктивні методи контролю її досягнення; 3) зводить до мінімуму ситуації, коли викладача поставлено перед вибором, і він змушений переходити до педагогічних експромтів у пошуку прийняттого варіанта; 4) передбачає проект навчального процесу, який визначає структуру і зміст навчально-пізнавальної діяльності майбутніх соціальних педагогів, що приводить до стабілізації успіхів практично будь-якої кількості студентів [11, с. 73].

Аналіз педагогічної літератури з проблеми дослідження показав, що можна виокремити кілька напрямів використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у системі вищої освіти, котрі охоплюють чотири найсуттєвіші галузі:

1. Комп'ютерна техніка й інформатика як об'єкти вивчення. Історично поява комп'ютерів у сфері освіти була пов'язана саме з навчанням основам обчислювальної техніки, спочатку в системі професійної освіти, а потім і загальної. Вивчення комп'ютерної техніки й інформатики, як і вивчення будь-якої іншої навчальної дисципліни або групи дисциплін на різних ступенях освіти, має пряме відношення до проблеми змісту освіти в цілому. Наявність того чи того навчального предмета в навчальному плані в системі професійної освіти визначається, насамперед, об'єктивними актуальними і перспективними потребами соціально-економічного і науково-технічного прогресу, особистісними освітніми запитами майбутніх соціальних педагогів. Однак, при всій важливості дидактичних і методичних проблем, що пов'язані з пошуком шляхів ефективного вивчення тієї чи тієї дисципліни, надзвичайно важливо обґрунтувати саму доцільність включення цієї навчальної дисципліни в систему освіти до межі перевантаженої «традиційними» предметами природничо-наукового і гуманітарного циклів.

2. Комп'ютер як засіб підвищення ефективності педагогічної діяльності. Саме в цій своїй якості комп'ютер та інформатика розглядаються як такий компонент освітньої системи, що не лише здатний внести докорінні перетворення в саме розуміння категорії «засіб» щодо процесу освіти, а й істотно вплинути на всі інші компоненти тієї чи тієї локальної освітньої системи: а) цілі; б) зміст; в) методи; г) організаційні форми навчання, виховання і розвитку майбутніх соціальних педагогів в навчальних закладах будь-якого рівня та профілю. Комп'ютер стає виключно перспективним засобом, здатним реально забезпечити необхідні зрушення у прогресивному розвитку людства, підвищенні його інтегративної інтелектуальної могутності, інтенсифікації його науково-технічної та економічної діяльності.

3. Комп'ютер як засіб підвищення ефективності науково-дослідницької діяльності в освіті. Сучасні наукові дослідження, тим більше дослідження міждисциплінарні, комплексні, уже не можуть бути успішними без усебічного інформаційного забезпечення. Таке забезпечення передбачає пошук джерел найостаннішої та науконаймісткішої інформації, добір і вибіркоче оцінювання цієї інформації, її зберігання, надає належний рівень класифікації інформації та свободу доступу до неї потенційних споживачів, зрештою, оперативне презентування необхідної інформації користувачеві за його запитами.

4. Комп'ютер й інформатика як компоненти системи освітньо-педагогічного керування. Цей напрям інформатизації пов'язаний із процесом прийняття управлінських рішень на всіх етапах освітньої діяльності – від повсякденної роботи з управління навчальними закладами до управління всією галуззю на державному й місцевому рівнях.

Створення єдиного інформаційного середовища, під яким розуміють «сукупність програмно-апаратних засобів, інформаційних мереж зв'язку, організаційно-методичних елементів системи вищої школи та прикладної інформації про предметну галузь, яка

розуміється і використовується різними користувачами, можливо з різними цілями й у різних сенсах» [7, с. 15].

Концепцію інформаційного середовища вперше було запропоновано Ю.О. Шрейдером, котрий справедливо розглядав його не лише як провідник інформації, а й як активний початок, котрий впливає на її учасників [3]. Вивчення інформаційного середовища відбувалося в найрізноманітніших аспектах, серед яких можна виокремити три основних: 1) як діяльність – майбутні соціальні педагоги є учасниками комунікаційного процесу, у центр ставиться їхня здатність представити особисте знання в такому вигляді, у якому воно може бути передане, та, сприйнявши інформацію, знову перетворити її на своє особисте знання; 2) як система історично сформованих форм комунікації; 3) як інформаційна інфраструктура, що створена суспільством для здійснення комунікативної діяльності в масштабах, які відповідають рівню розвитку цього суспільства (видавництва, бібліотеки, інформаційні центри, банки даних, засоби масової інформації) [2; 3; 7].

У формуванні інформаційного середовища навчальної діяльності беруть участь: а) викладач (визначає зміст програми курсу, добір навчальної літератури, методи викладання, стиль спілкування); б) педагогічний колектив (установлює загальні вимоги до майбутніх соціальних педагогів, традиції навчального закладу, які зберігаються, форму взаємин педагогічного і студентського колективів); в) держава як суспільний інститут (визначає матеріальне забезпечення освіти в цілому, соціальне замовлення на формування тієї чи тієї системи знань і поглядів) [3; 5; 7].

Найбільшою популярністю останнім часом користується термін «інформаційно-освітнє середовище», під яким розуміється системно-організована сукупність засобів передавання даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного й організаційно-методичного забезпечення, що орієнтована на задоволення освітніх потреб користувачів [6]. У вужчому значенні під інформаційно-освітнім середовищем розуміють певним чином пов'язані між собою навчальні заклади, що знаходяться в умовах інформаційного обміну, організованого спеціальними програмними засобами [3]. У технологічному плані інформаційно-освітнє середовище можна представити як програмно-телекомунікаційне середовище, котре забезпечує єдиними технологічними засобами ведення навчального процесу, його інформаційну підтримку й документування в середовищі Інтернет будь-якої кількості навчальних закладів, незалежно від професійної спеціалізації та рівня освіти.

У поняття інформаційно-освітнє середовище також включаються такі умови, що забезпечують результативність навчання: а) створення системи засобів «спілкування» із загальнолюдською культурою, що призначена для зберігання, структурування й презентування накопиченого знання, а також для її передавання, опрацювання і збагачення; б) наявність системи самостійних дій із роботи з інформацією; в) підтримання інтенсивних зв'язків (вертикальних і горизонтальних) між учасниками навчального процесу [3].

У структурі інформаційно-освітнього середовища виокремлюють п'ять блоків: 1) ціннісно-цільовий – сукупність цілей і цінностей педагогічної освіти, що можуть бути важливими для досягнення поставленої мети навчання; 2) програмно-методичний – уся необхідна інформація щодо можливих стратегій, форм і програм підготовки; 3) інформаційно-знаннєвий – система знань і вмінь майбутніх соціальних педагогів, яка утворює підґрунтя їхньої професійної діяльності, а також визначає властивості пізнавальної діяльності, що впливають на її ефективність; 4) комунікаційний – сукупність форм взаємодії між учасниками педагогічного процесу; 5) технологічний – система засобів навчання (наприклад, використання інформаційно-комунікаційних технологій, у тому числі й телекомунікаційних мереж) [3; 4; 10].

Висновок. В останнє десятиліття в широкому наборі програмних засобів й інформаційних систем навчального призначення велику увагу привертають інструментальні системи загального призначення, що слугують для створення навчальних програм, а також гіпертекстові системи й гіперсередовища, мультимедіа. Багато відомих педагогів і психологів указують на те, що для підвищення ефективності навчання методи усного викладу мають поєднуватися з наочними та практичними методами, а також із методами активізації сприйняття. Об'єднання декількох інформаційних середовищ дозволяє поєднувати різні методи навчання для досягнення освітніх цілей.

Перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Серед подальших перспектив дослідження вбачаємо необхідність проаналізувати й описати дидактичний потенціал використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі системного розвитку інформаційної культури майбутніх соціальних педагогів.

Список використаної літератури

1. Везиров Т. Г. Теория и практика использования информационных и коммуникационных технологий в педагогическом образовании : автореф. дис. на соискание науч. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Тимур Гаджиевич Везиров. – Ставрополь, 2001. – 39 с.
2. Веряев А. А. От образовательных сред к образовательному пространству : понятие, формирование, свойства / А. А. Веряев, И. К. Шалаев // Педагог. – 1998. – № 4. – С. 9–14.
3. Виды сред в образовании. Курс подготовки координаторов для системы дистанционного обучения [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://courses.urfu.ac.ru/eng/u7-9.html>. – Загл. с экрана.
4. Ключенко Т. И. Соотношение понятий «образовательная среда» и «образовательное пространство» как один из исходных ориентиров при проектировании гуманитарной образовательной среды в вузе культуры и искусств [Электронный ресурс] / Т. И. Ключенко // Национальная библиотека республики Татарстан [Сайт]. – Режим доступа : <http://www.kitaphane.ru/present/kti.shtml>. – Загл. с экрана.
5. Козырев В. А. Построение модели гуманитарной образовательной среды [Электронный ресурс] / В. А. Козырев // Педагог. – 1999. – № 7. – Режим доступа : <http://www.dvgu.ru/umu/didjest/pedagog/year99/art14.htm>. – Загл. с экрана.
6. Концепция создания и развития информационно-образовательной среды Открытого Образования системы образования РФ (краткая редакция) [Электронный ресурс] // Дистанционное образование в СГУ [Сайт]. – Режим доступа : <http://do.sgu.ru/conc.html>. – Загл. с экрана.
7. Лапшина И. В. Виртуальная информационно-образовательная лаборатория в профессиональной подготовке студентов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Ирина Владимировна Лапшина. – Ставрополь, 2002. – 23 с.
8. Латышев В. А. Технологии обучения: формирование и развитие / В. А. Латышев. – М. : Изд-во МАИ, 1995. – 44 с.
9. Молчанов А. С. Педагогические информационные инновации как способ изменения качества образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / Александр Сергеевич Молчанов. – Ставрополь, 2001. – 21 с.
10. Омаров О. А. Информационно-образовательная среда региона и информационные ресурсы [Электронный ресурс] / О. А. Омаров, С. А. Ахмедов // Телематика – 2002 : Труды Всерос. науч.-метод. конф., (Санкт-Петербург, 3-6 июня 2002 г.). – СПб. : Санкт-Петербургский государственный институт точной механики и оптики, 2002. – Режим доступа : http://tm.info.ru/db/doc/get_thes.php?id=91. – Загл. с экрана.
11. Педагогика. Педагогические теории, системы, технологии / под ред. А. С. Смирнова. – М. : АCADEMIA, 1999. – 247 с.

Одержано редакцією 16.08.2014.
Прийнято до публікації 18.08.2014.

Аннотация. Рацул А. А. Дидактический потенциал информационно-коммуникационных технологий в процессе системного развития информационной культуры будущих социальных педагогов. Рассмотрены и описаны основные возможности информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе. Выделены

основные аспекты эффективности информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе. Определены дидактические требования, приоритет которых обосновывается использованием информационно-коммуникационных технологий в образовательном процессе.

Ключевые слова: *информационная культура, будущие социальные педагоги, информатизация образования, учебный процесс, образовательный процесс.*

Summary. Ratsul O. A. Didactics potential of informational and communicative technologies in the process of system development of informational culture of future social teachers. *Main features of informational-and-communicative technologies in the educational process are discussed and described in the article. Basic aspects of the effectiveness of informational-and-communicative technologies in the educational process are singled out. Main didactic requirements, the priority of which is justified by usage of informational-and-communicative technologies in the educational process are defined.*

In the notion of information-educational ambience are included such condition, which provide result education: making the system of the facilities "contacts" with general human by culture, which is intended for keeping, structuring and presentations of the dug knowledge, as well as for its issues, processing and keeping; b) presence systems independent action when work with information; in support intensive relationships (vertical and horizontal) between participant of the scholastic process. In structure information-educational ambience selects five blocks: value-target, software-methodical, information- knowledge; communication, technological.

Key words: *informational culture, future social pedagogy, informatization of education, learning process, teaching process.*